

Kristin Meersschaert
Derde licentie sociale pedagogiek
Katholieke Universiteit Leuven

Stagerapport
Associação Cultural Moinho da Juventude
Praktijkbegeleiding: Carla Patrocínio
Stafbegeleiding: Professor Herman Baert

“Se há um Cabo Verde na Europa, ele está na Cova da Moura.”
(Als er in Europa een Kaap Verde te vinden is, dan is het in Cova da Moura)

Carlos Daniel, 23 jaar, verantwoordelijke van basketbal en lid van de directie van de Moinho

Inhoudstafel

<i>Vele woordjes van dank...</i>	3
<i>Inhoudstafel</i>	4
<i>Inleiding</i>	5
Deel 1: “De molen maalt...” : Beschrijving van stageplaats, positie en activiteiten	6
<i>Hoofdstuk 1: “De malende molen”: Associação Cultural Moinho da Juventude</i>	6
1.1 Situering van de Moinho da Juventude	6
1.2 Beschrijving van de Moinho da Juventude	8
1.3 Personeel	10
<i>Hoofdstuk 2: “Wiek voor 14 weken”: Positie van Kristin als stagiaire</i>	11
2.1 Keuzemotivatie	11
2.2 Opdracht-en takenpakket	11
2.3 Plaats in de organisatie	12
<i>Hoofdstuk 3: “Het meel”: De stage-activiteiten</i>	12
3.1 Aanpassing aan het leven, de bevolking en de cultuur	12
3.2 Credit-project	13
3.3 Voar-project: alfabetiseringscursus	14
3.4 ATL	14
3.5 Dafne	15
3.6 Vorming	16
3.7 Workshop	17
3.8 Evaluatie van uitwisseling met Scoutsgroep van Damaia	17
Deel 2: “En de molen, hij maalde voort...” : Evaluatie van de activiteiten, uitdieping van een agogisch thema en appreciatie van stage als onderdeel van de opleiding	18
<i>Hoofdstuk 1: “Kwaliteitstest van het meel”: Evaluatie van de stage-activiteiten</i>	18
2.1 Aanpassing aan het leven, de bevolking en de cultuur	18
2.2 Credit-project	18
2.3 Voar-project: alfabetiseringscursus	19
2.4 ATL	19
2.5 Dafne	19
2.6 Vorming	20
2.7 Organiseren van workshop	21
2.8 Evaluatie van uitwisseling	21
<i>Hoofdstuk 2: “Studie van enkele tandwielen van de molen”: Uitdieping van een agogisch thema: Empowerment binnen de vereniging</i>	21
Verantwoording	21
Netwerk	21
Invulling van empowerment binnen de Moinho	22
<i>Hoofdstuk 3: Appreciatie van de stage als onderdeel van de opleiding</i>	23
<i>En tot slot...</i>	24
<i>Literatuurlijst</i>	25
<i>Bijlagen en foto's</i>	25

Inleiding

Om te beschrijven wat ik tijdens deze stage heb geleerd, kunnen 20 pagina's niet volstaan. Ik heb enorm veel geleerd tijdens deze 15 weken in Portugal, zowel als sociaal pedagoog als op persoonlijk vlak.

15 weken in het buitenland leven is een enorme ervaring, een ontmoeting met jezelf.

Je bent verplicht een nieuwe vriendenkring, een nieuwe leefwereld op te bouwen. Je komt in een andere cultuur terecht, die je stap voor stap kan leren kennen. Je leert in die cultuur te werken als sociaal pedagoog. Je leert een nieuwe taal.

Wat ik voor mezelf heel belangrijk vind, is dat ik heb geleerd om de positieve elementen van een andere cultuur en van mensen uit die cultuur te waarderen, in plaats van een negatieve houding aan te nemen ten opzichte van het onbekende of die dingen die op het eerste zicht negatief lijken, uit die cultuur.

Ik ben tijdens mijn stage tot het besef gekomen dat dit voor een sociaal pedagoog een belangrijke gave is.

Ik heb 14 weken met plezier meegemaakt in de “Associação Cultural Moinho de Juventude” of de “Culturele vereniging Molen van de jeugd”.

Het eerste deel van dit rapport bevat een beschrijving van de stageplaats, van mijn positie als stagiaire en van mijn stageactiviteiten. Het tweede deel bevat de evaluatieve component waarin ik achtereenvolgens de stageactiviteiten evalueer, dieper inga op het thema empowerment en een appreciatie geef van de stage als onderdeel van de opleiding van sociaal pedagoog.

Deel 1: “De molen maalt...” : Beschrijving van stageplaats, positie en activiteiten

Hoofdstuk 1: “De malende molen”: Associação Cultural Moinho da Juventude

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens een situering van de Moinho da Juventude, een beschrijving van de organisatie en een voorstelling van het personeel aan bod. Deze voorstelling is vrij uitgebreid, omdat ik al deze elementen noodzakelijk acht om een duidelijk beeld te kunnen scheppen van de stageactiviteiten en de waardering daarvan.

1.1 Situering van de Moinho da Juventude

De Associação Cultural Moinho da Juventude is gelegen in Alto da Cova da Moura, Buraca (Amadora), in Portugal.

1.1.1 Portugal

Tijdens een buitenlandse stage heb je de kans om een ander land te ontdekken. Portugal is een prachtig land, met veel warme, open mensen.

Maar Portugal draagt de last van het dictatoriaal regime nog steeds met zich mee. Economisch gezien is Portugal binnen Europa een arm land. De bevolking is relatief jong en kent een groot aantal immigranten uit de ex-kolonies. (In ‘74-’75 kwamen meer dan 800.000 portugese ‘retornados’ uit de ex-kolonies). Ook op het vlak van sociale voorzieningen valt er nog veel werk te verzetten.

Voor deze beschrijving van de portugese situatie heb ik me voornamelijk gebaseerd op het eindwerk van Sophie Van Merris, op gesprekken met collega’s en op eigen ervaringen.

Geschiedenis

Portugal is een arm land, maar was ooit een rijk land, rijkdom verworven vanuit de kolonies.

Van 1932 tot 1974 ging het land gebukt onder de **diktatuur** van António de Oliviera Salazar en zijn opvolger. Zijn regime werd uiteindelijk gebroken door de dekolonisatiebeweging. Hij weigerde zijn kolonies onafhankelijkheid te geven, wat hem zowel nationaal als internationaal zeer onpopulair maakte. Zijn opvolger probeerde een schijn-hervorming door te voeren maar botste op nog meer verzet.

Op 25 april 1974 bevrijdde de “Movimento das Forças Armadas”, portugese legerkapiteins die de uitzichtloze oorlog in de kolonies beu waren en ook protesteerden omwille van hun lage soldij, Portugal van het heersende regime. De uitzending van het verboden lied “Grandola, vila morena” van José Afonso op de bezette radio, gaf het signaal aan het leger om de kazernes te verlaten. Het volk, eerst argwanend, maar al vlug beseffend dat het soldaten waren die hen kans gaven om zich van de dictatuur te bevrijden, deelden rode anjers uit aan de troepen. Vandaar dat deze revolutie gekend is onder de naam “Anjerrevolutie”.

Na de revolutie vonden vele veranderingen plaats. Eén daarvan was het geven van onafhankelijkheid aan de Afrikaanse kolonies. In de rijke kolonies, Angola en Moçambique, leidde dit tot ‘zogezegde’ burgeroorlog, die werd opgestookt en bekostigd door de grootmachten (Amerika en USSR), die beslag wilden leggen op de grondstoffen o.m. de petroleum en de diamanten in deze landen.

Op 19 December 1999 werd Macau, de laatste portugese kolonie teruggegeven aan China. (Macau was door de Chinezen aan Portugal geschonken in 1550 omdat de portugezen het grondgebied van China beveiligden tegen de aanvallen van de holandse en engelse zeepiraten.)

Portugal is in 1999 nog steeds bezig met de politieke en economische heropbouw van het land.

Economie

Economische cijfers tonen een groei, maar ze verbergen een trieste werkelijkheid. De snelle groei heeft de reeds bestaande kloof tussen arm en rijk nog vergroot. De toetreding van Portugal tot de EEG heeft de portugese landbouw de nek om gedaan. De concurrentie van de landbouwproducten van de andere EEG-landen heeft menige portugese boer tot zelfmoord gebracht. Vele kleine portugese bedrijfjes zijn de kop overgegaan door de concurrentie van de Europese en Amerikaanse multinationals. In de achterbuurten van de grote steden heerst grote **armoede** en ook in een aantal rurale gebieden zijn de levensomstandigheden zeer laag. Portugal is het land met de laagste lonen in Europa. Het minimumloon bedraagt ongeveer 12 000 Bfr. De prijzen liggen er nochtans niet lager dan in de rest van Europa: wonen in Portugal is bijvoorbeeld duurder dan in België.

Onderwijs

Het Portugese onderwijssysteem is betreurenswaardig zwak. Het regime van Salazar kan worden aangeduid als de schuldige voor dit lage niveau. Gedurende 40 jaar werd er weinig in het onderwijs geïnvesteerd. Portugal kent een leerplicht tot 15 jaar. In principe zouden de jongeren dan hun negende jaar moeten afgewerkt hebben. Velen dubbelen echter één of meerdere jaren, waardoor ze op hun vijftiende moeten verder studeren om deze minimumgraad van het negende jaar te behalen. In het onderwijssysteem is er een serieus tekort aan leerkrachten en scholen. Stadskinderen moeten in shiften naar school gaan omwille van dit tekort. Het grootste deel van de kleuterscholen zijn slechts de laatste jaren ontstaan, en slechts een beperkt deel van de kleuters gaat naar school.

Sociale voorzieningen

Op sociaal vlak zijn er in Portugal nog maar weinig opvangnetten gecreëerd en als die er al bestaan, functioneren ze niet vlot: veel administratie en weinig echte hulpverlening. De sociale zekerheid kent vele hiaten en de premies die worden uitgekeerd zijn laag. Vele instellingen en voorzieningen die bij ons reeds ingeburgerd zijn, bestaan in Portugal niet of nauwelijks. Enkele voorbeelden. Jeugdbewegingen, opvangvoorzieningen voor misbruikte vrouwen, meldpunten voor seksueel misbruik van kinderen, ...

Ziekte is voor de gemiddelde Portugees een groot probleem, omdat de kwaliteitsvolle gezondheidszorg voor hen niet te betalen is. Men heeft de keuze tussen goedkope gezondheidszorg van de staat of zeer dure privégezondheidszorg. Bij de eerste categorie zijn er zeer lange wachtlijsten en de kwaliteit van de zorg laat vaak te wensen over.¹

1.1.2 Alto da Cova da Moura, een wijk in Buraca, een deelgemeente van Amadora

Amadora is een 'arbeiders-slaap-stad' met ongeveer 185.000 inwoners, vlakbij Lissabon.² Met de trein is de hoofdstad op 20 minuten te bereiken. Amadora is een eerder grauwe stad, met heel veel flatgebouwen en weinig natuur. Amadora is in Portugal de stad met de grootste concentratie van migrantengemeenschappen en ook met het grootste aantal vervallen woonbuurten. Er zijn ongeveer 30 clandestiene wijken, waarvan de populatie door de stad op 21 362 wordt geschat. Volgens de bewoners en de plaatselijke verenigingen liggen de cijfers veel hoger, omdat de toestroom van nieuwe inwoners nooit ophoudt.³

Buraca is een deelgemeente van de stad Amadora, grenzend aan Lissabon.

Alto da Cova da Moura is één van deze 30 **clandestiene wijken** van Amadora. De meeste huizen zijn pas na 1978 opgetrokken. Er wonen ongeveer 6000 mensen, waarvan de helft jonger dan 20 jaar. 20 procent van de bevolking zijn portugezen uit het noorden van het land en uit de ex-kolonies. De overige inwoners komen uit de ex-kolonies in Afrika: Kaap Verde, São Tomé e Príncipe, Guinée en Angola. De bewoners wonen meestal in hun eigen huis of flat, maar ze zijn geen eigenaar van de grond.

Het merendeel van de bewoners komt van de **Kaapverdise eilanden**. Vandaar deze uitwijding over Kaap Verde.

"Kaap Verde of de Kaapverdise Eilanden, bestaat uit vijftien eilanden, waarvan er negen bewoond zijn. De eilandengroep ligt in de Atlantische Oceaan, ten westen van Afrika, ter hoogte van Senegal, tussen de kreeftseerkring en de evenaar. Dit is de Sahelzone, een gordel van zeer droge gebieden. De eilanden zijn van vulkanische oorsprong, waardoor de bodem erg vruchtbaar is. De dagtemperatuur ligt tussen de 20 en 30 graden. De hoofdstad is Praia.

De bevolking van Kaap Verde is een menging van Portugezen en Afrikanen. Het totale aantal inwoners is ongeveer 300 000.

In 1460 werd de eilandengroep door de portugezen ontdekt en vanwege haar strategische ligging in bezit genomen. Het werd een pleisterplaats voor schepen en later een doorvoerhaven voor slaven van het vasteland van Afrika. De vruchtbare grond van de eilanden werd gebruikt voor de verbouw van granen, aardappelen, suikerriet en cassave. De landbouwproductie kon echter de snelle bevolkingsgroei niet volgen. De bodem raakte uitgeput en de op landbouw gebaseerde economie stortte ineen. Daarom trokken er vanaf begin 18e eeuw vele kaapverdianen, vooral mannen, weg naar de Verenigde Staten, Portugal, Angola en Nederland. Deze emigratie bereikte een hoogtepunt rond 1960.

Op 5 juni 1975 werd Kaap Verde een zelfstandige republiek. De wederopbouw van het land was geen gemakkelijke opgave. De portugezen hadden weinig geïnvesteerd in de opleiding van Kaapverdiaanse kaders. Het land heeft geen bronnen van inkomsten. Er is grote werkloosheid en ruim 65 procent van de bevolking is

¹ Gebaseerd op Van Merris, S. (1999)

² idem

³ artikel uit notícias

analfabeet. Kaap Verde is voor een groot deel afhankelijk van buitenlandse steun om het ontwikkelingsproces vorm te kunnen geven. De voornaamste economische activiteiten zijn landbouw, veeteelt en visserij.”⁴

De Kaapverdianen werden in de jaren 50 naar Portugal gelokt omdat er een tekort aan mankrachten was in de bouwsector, onder andere voor de constructie van de brug over de Taag. Velen bouwden in de vrije uren, illegaal, hun huisje op braakliggende gronden, omdat de grote bouwondernemers en politici geen enkele voorziening hadden getroffen voor de opvang van de migrante arbeiders. In de wijk installeerden ze zich vooral sinds 1978. De eigenares van de grond overheid heeft herhaalde malen bedreigd met afbraak van de huizen (en bouwspeculanten steunen haar daarbij) maar een bewonersvereniging heeft deze afbraak kunnen vermijden. Het leven in de wijk bleef echter moeilijk, door gebrek aan water, riolering, electriciteit etc.

Tot op heden zijn de **levensomstandigheden in de wijk** niet optimaal: grote gezinnen wonen samen in kleine huizen, soms slechts met één of twee kamers; enkel de hoofdstraten zijn geasfalteerd; niet alle huizen hebben stromend water; het vuilnis wordt verzameld in grote vuilbakken op verschillende plaatsen in de wijk, maar de stad ledigt deze vuilnisbakken veel te weinig, waardoor deze buurten van de wijk met momenten meer op een stort lijken; er is vochtigheid en ongedierte in de huizen.

Nochtans betalen de inwoners van de wijk evenveel belasting aan de stad als de andere stadsbewoners en de ‘notariskosten’ voor de verkoop van huizen in de wijk liggen dubbel zo hoog als voor een luxe-appartement in de beste wijken van Lissabon. Daarenboven zijn het grootste deel van de bewoners, werknemers die ook op hun salaris belasting betalen en afdragen voor de sociale voorzieningen.

Binnen de wijk heerst een warme atmosfeer, maar toch heeft de wijk bij de Portugezen een niet al te beste reputatie. Volgens de politie kan je de wijk enkel zwaarbewapend betreden. Taxichauffeurs brengen je slechts met tegenzin, en’s avonds laat meestal helemaal niet, tot aan of in de wijk.

We kunnen uiteraard niet ontkennen dat er **problemen** zijn in de wijk: het wordt met de dag moeilijker om als voetganger (en zeker als kind) een weg te banen tussen de roekeloos rijdende autochauffeurs; er is drughandel, -gebruik en -misbruik in de wijk; de cafes schieten er als paddestoelen uit de grond, en veel mensen hebben een alcoholprobleem; er is grote werkloosheid; veel jongeren verlaten de school vroegtijdig; er zijn veel tienermoeders; er is een lage scholingsgraad.

De slechte reputatie is echter o.m. te wijten aan onbegrip en onwetendheid omtrent (de levensomstandigheden in) de wijk en aan het opblazen van enkele criminele feiten die in de wijk hebben plaatsgevonden of plaatsvinden zoals die ook gebeuren in de ‘liefelijke’ portugese plattelandsdorpen en elite wijken van Lissabon en Cascais. Het is echter duidelijk dat de media op bepaalde ogenblikken worden gestimuleerd om een negatief beeld op te hangen van de migrantenwijken omdat het voor de portugese en Europese politiek belangrijk is om een racisme aan te wakkeren bij de portugese bevolking zodat ze de migranten kunnen terugsturen naar hun land van herkomst.

De mensen in de wijk kennen immers een heel grote levensvreugde en een grote solidariteit. Het leven vindt voor een groot deel plaats op straat: vrouwen pletten mais voor hun “cachupa” op straat, barbecue voor de deur, de kinderen spelen allemaal samen in de straten en leren heel gauw op eigen benen staan en hun leefwereld ontdekken, groepjes jongeren en mannen hebben uitgebreide conversaties voor de deur van een kapper of een café, overal weergalmen de ritmes van de Afrikaanse muziek door de straten, de was hangt te drogen voor de kleurrijk geschilderde gevels van de huizen,...

Deze **warme sfeer** heb ik enorm leren waarderen en heb ik nog nergens anders kunnen ontdekken. Vandaar dat ik me ook een stukje persoonlijk aangevallen voel, wanneer bijvoorbeeld een taxichauffeur weigert om naar de wijk te rijden!

1.2 Beschrijving van de Moinho da Juventude

De Moinho vecht voor de rechten van de inwoners van Alto da Cova da Moura en helpt hen bij het integratieproces in de Portugese maatschappij, steeds rekening houdend met en respect hebbend voor hun culturele eigenheid.

Om de huidige werking van de vereniging te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk eerst een blik te werpen op het verleden, het ontstaan en de groei van de vereniging.

1.2.1 Geschiedenis van de Moinho da Juventude

De Moinho kent drie ontstaanswortels in het begin van de jaren ‘80. De eerste is informeel animatiewerk met kinderen. Enkele straatkinderen kregen de mogelijkheid om tekeningen te maken, te spelen en boeken te lezen in het huis van een koppel uit de wijk. Al gauw is uit dit animatiewerk een kleine bibliotheek voor (en

⁴ Doeleman, E. (1985) en Schellekens, E: (1988)

georganiseerd door!) de jongeren uit de wijk ontstaan. De tweede ontstaanswortel is een vrouwenorganisatie, die in de wijk vecht voor de rechten van de vrouwen die vaak als dienstmeisjes en werkvrouwen waren terecht (???!!! Een prachtige verschrijving!!!) gesteld. De laatste wortel is de gezamenlijke strijd van de bewoners uit de wijk voor stromend water.

De vereniging werd officieel gesticht op het notariskantoor op 22 april 1987 en de statuten verschenen 9 september 1987 in de “Diário da Republica”.

In 1989 werd de Vereniging als IPSS (Instituição Particular de Solidariedade Social) erkend door het Ministerie van Tewerkstelling en Sociale Voorzorg.

Op 1 november 1990 werd het nieuwe gebouw van de vereniging officieel ingehuldigd. De kleine bibliotheek volstond immers niet meer voor alle activiteiten die de vereniging ontwikkelde. De constructie van het nieuwe gebouw was het werk van de bewoners uit de wijk: eigenhandig hebben ze hun Moinho steen voor steen opgebouwd, met de hulp van enkele groepen van de Bouworde uit België en Nederland.

Op 6 mei 1995 werd de nieuwe jeugdruimte ingehuldigd. Deze werd opgebouwd met de medewerking van jongeren (kleine drug-dealers) uit het project Horizon 94.

De vereniging heeft vanaf zijn start geïnvesteerd in het creëren van mogelijkheden om vorming te organiseren voor de meest uitgeslotenen. Hierdoor kreeg de Moinho op 22 januari 1998 de heel belangrijke erkenning als Vormingscentrum van INOFOR (dienst van het Ministerie van Tewerkstelling en Solidariteit), voor een periode van drie jaar. Meer dan 1700 Portugese instellingen hadden hiertoe een aanvraag ingediend en de Vereniging was bij de 3% instellingen die uiteindelijk zijn erkend voor 3 jaar als vormingsinstelling.

Ondertussen beschikt de Vereniging reeds over vier gebouwen: het grote hoofdgebouw of de “Moinho”, de oude bibliotheek waar nu de “Ninho dos Jovens” is gehuisvest, Casa da Malta en de schrijnwerkerij.

Een toekomstdroom van de Vereniging is de renovatie van de oude molen uit de wijk, om hem in gebruik te nemen als bibliotheek. Zolang de financiële middelen hiertoe niet voorhanden zijn blijven deze plannen echter in de kast opgeborgen!

1.2.2 Werking van de Moinho da Juventude

De Vereniging ontwikkelt activiteiten op sociaal, cultureel en economisch vlak, zowel voor kinderen, jongeren als volwassenen.

Op **sociaal** vlak is er de “Nucléo de Apoio aos Moradores (Kern van steun aan de bewoners) die vecht voor het verbeteren van de woonomstandigheden, hygiëne en gezondheid in de wijk en voor haar legalisering. Daarnaast is er de “Clube Saber @”, een ontmoetingsplaats voor vooral vrouwen, waar ze de mogelijkheid hebben om ervaringen uit te wisselen en op een informele manier dingen bij te leren.

Op **cultureel** vlak tracht de vereniging de oorspronkelijke cultuur van de bewoners te bewaren en te verspreiden. Voorbeelden hiervan zijn de culturele groepen “Kolá San Jon” (een feest vol rituelen en symbolen, die konfronterend zijn voor onze ‘ontmenselijke’ Europese cultuur) en de batukgroep Finka Pé. Deze batukgroep is in 1988 ontstaan, met de volle steun van de directie van de Moinho, en geeft zeer regelmatig optredens. Batuk is een typisch Kaapverdise kunstbeoefening van de vrouwen. De vrouwen zetten zich in een cirkel en spelen op de tchabeta, een opgerolde doek tussen de benen, ze zingen liederen en enkelen dansen in het midden van de cirkel. Deze optredens zijn zeer vrolijk en getuigen van een grote groepsbetrokkenheid. Ze vinden traditioneel plaats bij huwelijken, doopfeesten, familiefeesten en allerlei andere feesten. Via de liederen van de batuk geven de vrouwen raadgevingen door aan de jonge meisjes.

Andere voorbeelden van de activiteiten op cultureel vlak zijn de verkoop van Kaapverdise boeken en kranten en ook een documentatiecentrum, gespecialiseerd in thema's rond Kaapverde en emigratie

Voor de **kinderen** is er de kleuterschool voor ongeveer 50 kinderen, ATL of “Actividades de Tempos Livres” (naschoolse opvang voor lagere schoolkinderen, in beurtrol omdat de kinderen maar een halve dag naar school moeten) voor ongeveer 90 kinderen, de organisatie van vakantiecampen, “Novos Horizontes” of een project van individuele ondersteuning voor een vijftigtal ‘probleem’kinderen.

In het “O Pulo-project” van de Vereniging zijn ongeveer 15 buurtmoeders opgeleid die ondersteuning geven aan 100 families met kinderen tussen 2 en 4 jaar. Zij trachten de communicatie te stimuleren en zij leren enkele basisbegrippen aan in de migrantenfamilies. Het Pulo-project is een aanpassing van het OPSTAPJE-project van de Averroes stichting uit Nederland.

Voor de **jongeren** is er een informatie-en documentatiecentrum, een ontmoetingsplaats in het jeugdhuis of de “Espaço Jovem”, “Apoio Escolar” of huiswerkbegeleiding voor adolescenten, “Ninho dos Jovens” (“nest voor jongeren”), nationale en internationale uitwisselingen, een jongerenbibliotheek, sportgroepen van voetbal, basketbal, handbal en gymnastiek, tafeltennis, stepdans en capoeira, dansgroepen, muziekgroepen (Eclipse, Dream Factory, rap-groepjes...), Afrikaanse danslessen. Deze groepen worden gerund door de jongeren uit de wijk.

Op **economisch** vlak worden er ook tal van activiteiten ondernomen. De Vereniging heeft bemiddelaars en monitoren opgeleid. Deze opleiding werd ondertussen erkend door het Ministerie van Onderwijs en de Moinho kreeg reeds steun van President Sampaio om de carrière van bemiddelaar officieel te erkennen. Deze jongeren werken in de scholen met veel migrantekinderen en hebben onder andere verantwoordelijkheid in het Integrar/Ser Criança-project, dat opvang en professionele vorming biedt aan adolescenten die schoolmoe zijn. In deze opleiding krijgen ze onder andere houtbewerking, informatica, artisanale kunsten, snit- en naad, kooklessen.... Verder zijn er ook alfabetiseringscursussen, cursussen van professionele vorming voor vrouwen ("Economia do Bairro"), "Bazar" of verkoop van tweedehandskleding, naaiatelier, een groep vrouwen die eten klaarmaken en verkopen ('Doces e Salgados'), "Univa" (Unidade de Inserção na Vida Activa) wat te vergelijken valt met een VDAB-(hulp)kantoor in België.

Naast al deze activiteiten lopen er constant een hele reeks projecten en cursussen. Wat volgt zijn enkele voorbeelden. Momenteel loopt er een cursus voor de opleiding van sociaal bemiddelaars en één voor de vorming van lesgevers. Er wordt volop gewerkt aan een ondersteuningsnet voor onthaalmoeders. Via het Credit project wordt er meegewerkt aan een systeem van certificering van verworven capaciteiten. (APL). Het Dafneproject is een project van fundamentele preventie van kleine criminaliteit. In het kader van het Europees programma Socrates, "15 pays dans une valise" is er een samenwerking met een Spaanse en een Franse organisatie rond multilingualisme. Er wordt meegewerkt aan een Europees onderzoek rond houdingen en verwachtingen van jonge migrantenvrouwen in Europa.

De Moinho bekent openlijk kleur en stelt heel duidelijk dat haar werking gebaseerd is op de volgende **pijlers**:

- Waarderen van **cultuur**: culturele rijkdommen van de migrantenpopulatie, culturele rijkdommen van de portugese samenleving; respect voor en dialoog met andere culturen, interculturaliteit
- **Communicatie** als basis voor het werk. Conflicten worden beschouwd als een mogelijkheid om een stap voorwaarts te zetten;
- **Empowerment**: responsabilizeren en creëren van mogelijkheden om deel te nemen aan beslissingen, waarbij gebruik wordt gemaakt van methodologieën zoals 'Planning for Real', de 'DIP' methode en de 'LENS' methode
- **Solidariteit** met hen die minder mogelijkheden hebben, bijvoorbeeld in de eigen wijk, en in Oost-Timor
- **Kwaliteitswerk**
- **Creativiteit** en **levensvreugde** tijdens het werk
- **Gender**: waarderen van de mannelijke en de vrouwelijke aspecten in elke persoon. Zo is het bijvoorbeeld heel normaal om meisje in de schrijnwerkerij en jongens in de keuken of het naaiatelier aan het werk te zien;
- **Volharding**

1.3 Personeel

1.3.1 Organigram

Hopelijk reeds aangekomen?

1.3.2. Het personeel, "de wieken van de molen"

Veel van de jongeren die nu voor de Moinho werken zijn reeds van bij het prille begin bij de Moinho betrokken. Zij zijn opgegroeid in de wijk en hebben zelf -letterlijk en figuurlijk- de Moinho steen voor steen opgebouwd. Daardoor is voor vele **jongeren** de Moinho, meer dan hun gezin, een echte thuis. Enkelen van hen maken deel uit van de directie van de Vereniging. Dit maakt, naar mijn mening, de ongelofelijke sterkte en het welslagen van de activiteiten van de Moinho uit.

Doorheen de jaren hebben ze de steun gekregen van **gediplomeerden**, die van buiten de wijk komen. Dit was nodig aangezien slechts weinigen uit de wijk de stap hebben gezet om zelf hogere studies aan te vangen. Een opmerkelijk feit is verder dat bijna alle verantwoordelijke functies door vrouwen worden ingenomen, iets wat heel zelden is in Portugal. Dit is positief om het klassieke rollenpatroon te helpen doorbreken.

In de 2 klassen van de kleuterschool werken 1 kleuterleidster, 1 sociaal assistente, 3 kinderverzorgsters uit de wijk die hen assisteren en elk jaar één Duits meisje dat een jaar vrijwilligersdienst via de Europese Gemeenschap doet. Zij krijgen ook hulp van een stagiaire uit de cursus "Economia do Bairro" van de Vereniging.

In de drie zalen van ATL werken er drie monitrices, afkomstig uit de wijk en een Spaans meisje dat ook een jaar vrijwilligersdienst via de EG doet. Zij worden ook bijgestaan door een stagiaire uit dezelfde cursus.

De cursus Integrar/Ser Criança heeft één coördinatrice, een universitair opgeleide die ook cursussen geeft en voor een aantal andere projecten verantwoordelijk is. Integrar/Ser Criança werkt met een verantwoordelijke voor de schrijnwerkerij, één voor de artisanale kunst en met 4 animatoren, jongeren uit de wijk.

Verder is er nog een verantwoordelijke voor de cursus “Economia do Bairro”, angolse van oorsprong, die ook de Nieuwskrant van de Vereniging uitgeeft. De financiële verantwoordelijke van de Moinho is een universitair opgeleide portugese sociaal assistente die ook verantwoordelijk is voor de nieuwe cursus van ‘bemiddelaars’ en voor “Novos Horizontes”. Dit project draait met monitoren, studenten van buiten de wijk die een kleine vergoeding krijgen, voor de begeleiding van kleine groepen straatkinderen. Daarnaast zijn er nog twee kaapverdiaanse personen die secretariaatswerk verrichten, één van hen is ook verantwoordelijk voor de “Ninho dos Jovens”, en de andere is verantwoordelijk voor het Socrates-project, en is ook de Presidente van de Algemene Ledenraad. (de hoogste verantwoordelijkheid van de Vereniging)

In de keuken (waar elke dag voor ongeveer 150 mensen wordt gekookt!) is één kaapverdiaanse verantwoordelijke, die hulp krijgt van één voltijdse en enkele deeltijdse krachten en van een stagiaire uit dezelfde cursus. Deze verantwoordelijke geeft ook praktijkcursussen koken aan de jongeren uit de wijk.

Alle activiteiten en groepen van jongeren hebben één verantwoordelijke voltijdse coördinatrice, een psychologe. Verder heeft het jeugdhuis één verantwoordelijke, hebben alle sport- en dansgroepen een verantwoordelijke, zijn er twee coördinatoren voor de sport en heeft de groep van “Apoio Escolar” een verantwoordelijke. Al deze monitoren en verantwoordelijken krijgen een kleine vergoeding voor het werk dat ze doen.

Het Pulo project wordt geleid door een psychologe en een kleuterleidster. Er zijn verder drie coördinatrices en een 15-tal buurtmoeders, die allen vergoed worden.

Univa wordt geleid door een psychologe (mijn stagebegeleidster), die ook verantwoordelijk is voor het CREDIT project.

Clube Saber @ kent één verantwoordelijke uit de wijk.

De cursussen en vormingen worden gegeven door werknemers van de Vereniging, door leden van de directie en door buitenstaanders.

Hoofdstuk 2: “Wiek voor 14 weken”: Positie van Kristin als stagiaire

Achtereenvolgens bespreek ik in dit hoofdstuk mijn motivatie, mijn opdrachtenpakket en mijn positie binnen de Moinho.

2.1 Keuzemotivatie

“Waarom wil jij je stage daar gaan doen?” is een vraag die ik meermaals heb mogen beantwoorden. Uiteraard was het geen beslissing die ik van de ene dag op de andere heb genomen.

Vanuit een idealistisch “ik ga de wereld veranderen-perspectief” ben ik 5 jaar geleden pedagogiek begonnen, zeker wetend dat ik sociale pedagogiek zou kiezen in de licenties. Reeds lang tijd droom ik ervan om naar het buitenland te trekken.

Twee maal ben ik met mijn ouders op vakantie geweest in Portugal, en logeerden we bij familie in Alto Cova Da Moura. Ik was telkens onder de indruk van de wijk, de cultuur, de vereniging. Bij de aanvang van mijn eerste licentie, was mijn tante uit Portugal op bezoek in België, en heb ik geïnformeerd of het niet mogelijk zou zijn om mijn stage in Portugal te gaan doen.

Na vele brieven heen en weer tussen Portugal en Leuven, bleek het zowel voor de Moinho als voor de universiteit mogelijk om mijn stage op de Moinho te doen. Om voor mezelf uit te maken of ik dit wel zeker wou doen, heb ik vorig jaar één maand vrijwilligerswerk gedaan op de vereniging, in de keuken en de kleuterschool. Daardoor kwam ik onder andere tot het besef dat het niet eenvoudig zou zijn om stage te lopen op de Moinho, en dat het absoluut noodzakelijk zou zijn om Portugees te leren, een eis die ook gesteld werd door de vereniging.

Dus mijn keuze voor deze stageplaats heb ik reeds in de eerste licentie gemaakt. En eigenlijk heb ik nooit een andere stageplaats overwogen, omdat ik zeker was dat ik deze stage wou doen: een unieke kans om naar het buitenland te gaan en om in de sector van buurtwerk/samenlevingsopbouw mijn stage te lopen.

Voor mij persoonlijk is het contact met andere culturen een onmisbaar onderdeel in mijn opleiding tot sociaal pedagoog. Achteraf beschouwd zou ik zeker en vast opnieuw deze stageplaats uitkiezen!

2.2 Opdracht-en takenpakket

De oorspronkelijke stageopdracht hield voornamelijk de medewerking aan het Creditproject in en het vertrouwd raken met de inwoners uit de wijk, hun cultuur en de werking van de verschillende werkingsgebieden van de Vereniging.

Dit Creditproject wordt gecoördineerd vanuit de universiteit van Amsterdam en had aldaar hopeloze tijdsvertraging opgelopen, waardoor het niet mogelijk was voor mij om hieraan als mijn voornaamste stageopdracht te blijven meewerken. Daardoor heeft de directie mij verschillende andere kleinere

stageopdrachten aangeboden en één groter alternatief project (het Dafne project). Zo heb ik de kans gekregen om initiatieven te nemen om zelf opdrachten uit te werken.

Tijdens de eerste helft van de stage was voor de Vereniging mijn belangrijkste opdracht de **aanpassing** aan en het ontdekken van het plaatselijke leven, de mensen die in de vereniging werken, de bevolking van de wijk en hun cultuur. Hiertoe werd ik uitgenodigd om in alle projecten van de Vereniging actief observerend deel te nemen evenals aan de feesten en culturele activiteiten die door de Vereniging worden georganiseerd.

De oorspronkelijke hoofdopdracht, waaraan ik tot de tussentijdse evaluatie heb gewerkt, bestond uit de medewerking aan het **Credit** project: verzamelen van informatie, de internetpagina's verkennen en leren gebruiken en samenwerken met de doelgroep (Kinderverzorgster) van het Creditproject.

Daarnaast had ik reeds van bij het begin enkele kleinere opdrachten gekregen.

Een eerste was de medewerking aan het "**Voar** (= vliegen)" project. Dit is een onderdeel van het Novos Horizontes project. Hiertoe moest ik informatie verzamelen, pedagogische ondersteuning geven voor de monitoren van het project en een evaluatierapport schrijven.

Een tweede opdracht was medewerking in **ATL** (Actividades de Tempos Livres). Hier gaf ik pedagogische ondersteuning, zowel aan kinderen (telkens een klein groepje van drie) als aan monitoren. De belangrijkste taak hier was het introduceren van "Een doos vol gevoelens". (Een onderdeel van het Dafne Project). Daarnaast heb ik ook de kans gehad een oudervergadering kritisch bij te wonen en te evalueren.

Vanaf de tussentijdse evaluatie bestond mijn hoofdopdracht uit het introduceren van het **Dafne** project. Dit is een project van fundamentele preventie van kleine criminaliteit: eerste vormingssessie geven en rapport schrijven met reeds bestaande voorbeelden van deze theorieën, binnen de werking van de vereniging.

Een volgende stageopdracht was het geven van **vorming** in verschillende domeinen van de vereniging. Rond "de doos vol gevoelens" mocht ik vorming geven zowel aan de coördinatoren en de buurtmoeders van het *Pulo*-project, aan de *kleuterleidsters* als aan de monitoren van *Apoio Escolar* (project van huiswerkbegeleiding). Voor de verantwoordelijke *jongeren* van de vereniging mocht ik vorming geven rond het Dafne-project, rond pedagogische spelen en rond het Aidsbeperspel (spel rond preventie van Aids). Ook aan het *kleuterschool- en ATL-team* kon ik vorming geven rond pedagogische spelen.

Daarnaast heb ik ondersteuning gegeven aan de verantwoordelijke voor het project "Young women of ethnic minorities in Europe. Attitudes and expectations; Citizenship, integration and identity" bij het organiseren van een **workshop**.

Een laatste opdracht was het **evalueren** van een uitwisselingsactiviteit met een scoutsgroep uit Damaia.

2.3 Plaats in de organisatie

Zoals uit het takenpakket blijkt, was mijn plaats binnen de organisatie duidelijk afgebakend: eerst kennismaking met de verschillende activiteiten, nadien het CREDIT-project en vervolgens gezien de achterstand van het Softwarehouse van Engeland, heeft de directie van de Moinho de soepelheid gehad om me kans te geven om het Dafneproject te lanceren in de verschillende domeinen van de vereniging. (Kristin: ik heb hier dus een andere visie!!! Misschien hebben we daarover te weinig gepraat) Daarnaast werkte ik mee met verschillende activiteiten: waar er binnen de organisatie een kans was om pedagogische ervaring op te doen, werd me die geboden. De locatie waar ik werkte was vaak het kantoor van mijn stagebegeleidster, zodat zij mijn activiteiten kon volgen. Bij activiteiten "op verplaatsing" probeerde zij aanwezig te zijn en indien dit niet mogelijk was, besprak ze achteraf mijn bijdrage met de verantwoordelijken.

Hoofdstuk 3: "Het meel": De stage-activiteiten

In dit hoofdstuk stel ik de verschillende stage-activiteiten voor: de aanpassing aan de cultuur, het Credit-project, het Voar-project, ATL, Dafne, het geven van vorming, het organiseren van een workshop en de evaluatie van een uitwisselingsactiviteit. (Kristin: gezien mijn opinie zou ik dus een andere indeling maken:

3.1 Aanpassing etc..

3.2 CREDIT

3.3 DAFNE PROJECT – *wat alles inhoudt van werking met de gevoelensdoos en vorming en teksten rond DAFNE*

3.4 Andere vormingsprojecten, waarin ik meewerkte)

3.1 Kennismaking met en Aanpassing aan het leven, de bevolking, de cultuur en de stageplaats

Als Belgische studente die recht vanachter de boeken komt, is het niet vanzelfsprekend om als sociaal pedagoog te functioneren in een Portugees en Criools sprekende, Afrikaanse migrantengemeenschap in Portugal. Daarom was het voor mij belangrijk om te proberen mij aan te passen en te begrijpen wat er zich afspeelt in de Moinho da Juventude. Hiertoe kreeg ik zowel mogelijkheden tijdens de stage als in mijn vrije tijd.

- In de meeste **projecten** van de Vereniging heb ik enkele uren of dagen meegedraaid om ze te leren kennen. Daarnaast heb ik over de meeste activiteiten de aanwezige literatuur doorgenomen.

In de *kleuterschool* heb ik één dag geholpen om de klaslokalen in te richten voor het nieuwe schooljaar. In *Clube Saber @* heb ik een halve dag meegedaan.

De verantwoordelijken van *Pulo* hebben me hun project uitgelegd en enkele problemen uit hun job met mij besproken.

“*Voar*” is een vakantiebegeleidingsproject voor kinderen waarin ik een halve dag heb meegedraaid om het te leren kennen.

De coördinatrice van de *jongerengroepen* heeft me gedurende één dag uitleg gegeven over haar job en over de werking van de verschillende jongerengroepen. Ik kreeg ook verscheidene keren de kans om aan vergaderingen met verantwoordelijke jongeren deel te nemen.

In *ATL* heb ik één dag meegedraaid met de normale activiteiten, om op die manieren te ontdekken wat deze werking inhoudt.

Gedurende een halve dag heb ik meegedaan in het project *Integrar/ Ser Criança*. Bij elke monitor heb ik even de kans gehad om te zien welke activiteiten hij doet met deze jongeren die schoolmoe zijn en op de Vereniging een alternatieve opleiding krijgen.

Het *Socratesprogramma* “15 landen in een koffer” heeft een CD-rom gepresenteerd op de Vereniging. Deze presentatie heb ik kunnen bijwonen en vervolgens heb ik de gasten mee rondgeleid in Casa da Malta en verteld over mijn ervaringen op de Moinho.

- Bij het optreden van **Nasia Gomi**, een bekende zangeres van Kaapverde, van Lura en van de batukgroep Finka Pé kreeg ik de kans om te helpen bij de voorbereidingen van het spektakel en bij de verkoop van boeken van Kaapverde tijdens de pauzes.
- Ik heb een klein artikel geschreven voor de verjaardagseditie van het krantje van de Vereniging
- Samen met mijn stagebegeleidster kreeg ik de kans om met de batukgroep een weekend mee te reizen naar **Portimão**, in de Algarve, waar ze een optreden gaven op een feest van de Kaapverdische gemeenschap van de Algarve. Wij stonden in voor de praktische regelingen van deze reis en van het verblijf.
- De Moinho heeft zijn solidariteit betoond met de inwoners van **Oost-Timor**, een ex-kolonie van Portugal. Hiertoe hebben zij met een delegatie (waarvan ook ik lid was) deelgenomen aan de eerste steunmanifestatie in Portugal en hebben zij spandoeken uitgehangen. Ook aan enkele latere manifestaties heeft de Moinho meegedaan.
- Elk jaar zijn er twee buitenlandse meisjes die een jaar vrijwilligersdienst doen op de Vereniging, via de Vrijwilligersdienst van de Europese Gemeenschap. Eind september kwamen er twee nieuwe meisjes en was er een **afscheidsfeest** voor het Duits en Frans meisje die er een jaar hadden gewerkt. Door mee te feesten met de kinderen kon ik ontdekken hoe dergelijke feestjes in deze cultuur worden gehouden.
- **Eclipse**, een muziekgroep van 4 jongens uit de wijk die gesteund wordt door de Vereniging, heeft zijn eerste lifeoptreden gegeven in een Afrikaanse discoteek. Dit optreden gaf me de kans om de sfeer van het uitgangsleven van Afrikaanse jongeren op te snuiven.
- De jongeren van het project Integrar/Ser criança hebben een **uitwisseling** gedaan met een groep jongeren uit Duitsland. De Duitse jongeren hebben met de jongeren van de Moinho één week samengeleefd en nagedacht over het thema werk en werkloosheid. Op het afscheidsfeest waren alle betrokkenen van de Moinho uitgenodigd. Zo kon ik kennis maken met dit belangrijke aspect van de werking van de Moinho.
- Eén november was het **verjaardagsfeest** van de Moinho. Elke groep van de Vereniging kreeg de kans om op het podium een voorstelling te geven. Het was een prachtig feest waarin iedereen, van klein tot groot, zijn beste beentje heeft voorgezet. Bijzonder knap was het toneeltje dat de jongeren van de sportgroepen in elkaar hadden gestoken, opgedragen aan hun vorig jaar overleden coördinator. Ik heb geholpen bij de voorbereidingen en de opkuis voor het feest en bij de verkoop van Kaapverdische boeken.
- Een groep **Belgische toeristen** zijn via de Lodewijk De Raet Stichting op bezoek geweest in de Vereniging, waar ze een feestmaal en muziek-en dansoptredens kregen. Mijn taak was het klaarzetten van de zaal en het helpen bij de rondleiding van deze groep. Ik heb hen mijn ervaringen voorgelegd en de Vereniging voorgesteld.
- Ik werd uitgenodigd om actief deel te nemen aan vergaderingen rond de infrastructuur van Casa da Malta
- Ik heb zelf een opmerking gemaakt rond de structuur en de opbouw van het organigram van de Vereniging, naar de directie toe. Deze opmerking hebben we samen besproken.
- Ik heb cursusteksten uit onze opleiding sociale pedagogiek meegenomen naar Portugal en enkelen daarvan zijn gecopieerd om te gebruiken binnen de Vereniging.
- Het project Novos Horizontes werkt met de medewerking van studenten, die van buiten de wijk komen. Ik heb vrienden uit Portugal kunnen overtuigen om in dit project mee te draaien.

3.2 Credit-project

Credit staat voor Capabilities, Registration, Evaluation, Diagnosis & advice through Internet Technology. Dit project werkt aan een internationaal kader voor verwerving en beloning van vaardigheden en kennis, gecombineerd met advies voor verdere scholing en vorming in relatie tot het beroep of persoonlijke interesses, in drie grote domeinen waaronder kinderverzorging. Het instrument dat hiertoe wordt gebruikt is een internetsite. De Moinho werkt aan het project mee voor dit domein. Hiertoe komen de kinderverzorgers uit de kleuterschool en ATL in aanmerking. Tegelijk vervult de Vereniging met dit project een belangrijke beleidsoriënterende en -bepalende functie in Portugal, aangezien zij de stimulans en medewerking geven om een profiel te ontwikkelen voor kinderverzorgsters.

Deze opdracht was tweeledig: enerzijds de **studie** van dit project en anderzijds **kennismaking** met de kandidaten die in aanmerking komen om mee te werken aan dit project. In een latere fase kwam normaalgezien de medewerking aan de verdere uitwerking van dit project, maar door tijdsvertraging aan de universiteit van Amsterdam was dit onmogelijk.

Voor de eerste opdracht heb ik alle lectuur rond het project doorgenomen, de internetpagina's leren gebruiken en oriënterende gesprekken gevoerd met mijn stagebegeleidster die verantwoordelijk is voor dit project binnen de Vereniging.

Voor de tweede opdracht heb ik met 8 kinderverzorgsters uit de Vereniging aan de computer gewerkt. De meeste van deze vrouwen hebben immers weinig of geen computerervaring en hebben schrik om met de computer te werken. Voor het gebruik van de internetsites van Credit is het echter noodzakelijk dat ze een minimale kennis hebben van het computergebruik. Tegelijk bestond hierdoor de mogelijkheid om hen educatieve computerspelen uit te leggen die ze in de activiteiten met hun kinderen kunnen gebruiken. Voor mij hadden deze sessies het bijkomende doel om de vrouwen te leren kennen die in aanmerking komen voor het project. Concreet zijn we als volgt te werk gegaan. Gedurende 4 weken heb ik in sessies van 2 uur per week met telkens 2 vrouwen aan de computer gewerkt. Zo had elke vrouw de mogelijkheid tot 8 uur "computerlessen". De eerste twee weken leerden ze computerspelen van CD-roms spelen en gaf ik hen de nodige begeleiding en tips, o.a. rond het starten en afsluiten van computer en CD-roms. De volgende weken zijn we verder gegaan in de richting die zij zelf aangaven: eerste verkenning van internet en verkenning van de basismogelijkheden van Word. Mijn taak bestond ook in het opmaken van de tijdsplanning in overleg met de betrokkenen, het bepalen van de doelstellingen, het kiezen, opzoeken en zelf bestuderen van de inhoud van de sessies, het aanmaken en bezorgen van didactisch materiaal rond computergebruik, het selecteren van kandidaten die meer of minder begeleiding nodig hebben, het rapporteren over de computerkennis en -vorderingen aan de stagebegeleidster, het evalueren van deze sessies.

3.3 Voar-project: alfabetiseringscursus

Novos Horizontes (nieuwe horizonten) is een project waarin ongeveer 40 straatkinderen met schoolachterstand worden begeleid. Tijdens de grote vakantie is er niemand die naar die kinderen omkijkt en hen eten geeft. Daarom creëerde de Moinho het project VOAR (vliegen), waarin deze kinderen overdag werden opgevangen en de nodige zorgen kregen. Gedurende de helft van de tijd werden er speelse activiteiten georganiseerd en de andere helft van de tijd werd gebruikt voor educatieve activiteiten, met name de alfabetiseringscursus die is ontwikkeld door de Nederlandse Hannie Koch. Deze cursus is bedoeld voor jongeren die reeds kunnen lezen en schrijven, maar er moeilijkheden mee hebben. Op een zeer speelse manier wordt het lezen en schrijven aangeleerd. Hiermee wil de Moinho deze kinderen helpen om hun schoolse achterstand in te halen. De cursus was ontwikkeld voor kinderen uit Mozambiek, en werd voor de tweede maal gebruikt in de Moinho. Hier stonden jongeren met een opleiding van sociaal bemiddelaar in voor de begeleiding.

Een bijkomende doelstelling was het evalueren van de cursus voor Hannie Koch en het opsporen van lacunes wanneer deze cursus wordt gebruikt bij Kaapverdise kinderen.

Door allerlei omstandigheden hadden de monitoren die deze cursus begeleidden een onvoldoende voorbereiding en vorming gekregen om deze cursus te begeleiden. Er liep één en ander mis bij het gebruik van de cursus en verscheidene monitoren gaven aan moeilijkheden te hebben. Daarom was het mijn taak om hen te helpen en hen uit te leggen hoe ze de cursus konden hanteren. Aangezien de cursus dan reeds bijna was afgelopen was dit geen eenvoudige taak. De directie van de Moinho was overtuigd dat de beste methode om deze ondersteuning te geven, erin bestaat om zelf het goede voorbeeld te geven. Dus gaf ik zelf de cursus telkens aan een klein groepje kinderen, terwijl de monitoren met de andere kinderen werkten, erop lettend dat ik de cursus en alle mogelijkheden ervan optimaal zou gebruiken. Hiertoe heb ik me zelf in de werkwijze van deze cursus moeten verdiepen. Er was ook plaats om met de monitoren te babbelen en over hun problemen en moeilijkheden na te denken. Zo heb ik 4 voormiddagen meegedaan in dit project. Daarnaast was er nog voor 3 extra voormiddagen gepland om mee te werken in deze alfabetiseringscursus. Door allerlei onvoorwachte omstandigheden was dit

echter niet mogelijk. Deze momenten waren voor mij telkens moeilijk te begrijpen, aangezien ik vertrouwd ben met meer gestructureerde cursussen.

Een laatste taak die ik voor dit project heb vervuld was het schrijven van het evaluatierapport van de alfabetiseringscursus voor de auteur ervan Hannie Koch, met als doel het optimaliseren van de cursus. Hiertoe heb ik een individueel gesprek gehad met elk van de monitoren die de cursus hebben gebruikt, rond hun moeilijkheden en ervaringen, en heb ik uit mijn eigen ervaringen geput.

Dit project werd op de Moinho afgesloten met een groot feest waar alle kinderen aanwezig waren en waar ze een diploma kregen voor het deelnemen aan dit project.

3.4 ATL

Kinderen van de lagere school gaan in Portugal slechts een halve dag naar school. De andere halve dag hebben ze vrijaf. In de wijk Alto da Cova da Moura zijn er veel ouders die deze momenten geen tijd hebben om voor hun kinderen te zorgen. De Moinho heeft daarom dit project “Actividades de Tempos Livres”, waarin ze opvang en eten aan deze kinderen aanbieden. Elke halve dag krijgen drie groepen van 15 kinderen begeleiding bij hun huiswerk en zinvolle vrijetijdsbesteding aangeboden.

Op twee niveaus kon ik steun bieden in ATL: enerzijds aan de kinderen en anderzijds aan hun monitoren. De meeste **kinderen** die naar ATL komen hebben heel wat problemen en krijgen thuis vaak weinig aandacht. Hun moedertaal is vaak Criool, terwijl ze op school en op de Moinho Portugees praten. Veel van deze kinderen hebben echt nood aan individuele psychologische en/of pedagogische ondersteuning. De Moinho beschikt echter niet over de mogelijkheden om hen deze steun te geven. Daarom was aan mij gevraagd om activiteiten te doen met kleine groepjes van deze kinderen. Drie dagen per week werkte ik 45 minuten per dag met drie kinderen, telkens één uit elke groep. Ik was vrij in het kiezen van de activiteiten voor deze kinderen, maar kreeg hiervoor steun van mijn stagebegeleidster en van collega's. De inspiratie hiervoor haalde ik voornamelijk uit boeken die ter beschikking staan van het kleuterschool- en ATL-team, en uit eigen ervaringen. Zo hebben de kinderen tekeningen gemaakt, verhaaltjes vertelt, spelen om het geheugen te trainen gedaan, de kans gekregen om te vertellen wat ze op thuis en op school doen enz. Regelmatig kon ik over deze activiteiten reflecteren met de stagebegeleidster. Op die manier heb ik kunnen doorgeven dat enkele kinderen uit ATL daar niet op hun plaats zaten of extra aandacht nodig hadden. De kinderen genoten duidelijk van deze korte sessies en kwamen er met veel plezier naar toe, hoofdzakelijk omwille van de (positieve) aandacht die ze van mij kregen. Ook was mij gevraagd om 4 dagen per week tijdens het middagmaal te helpen in één zaal van ATL, samen met een meisje dat vrijwilligersdienst doet in de Vereniging.

Aan de **monitoren** kon ik ondersteuning geven op dezelfde wijze als in het VOAR-project, door het voorbeeld te geven van een mogelijke manier van werken. De hoofdpdracht, vanaf 7 oktober, bestond in het introduceren van “een doos vol gevoelens” in de ATL-werking. Deze doos is ontwikkeld in het Centrum Ervaringsgericht Leren aan de KULeuven en is bedoeld om kinderen te leren omgaan met de basisgevoelens. De Moinho had deze doos leren kennen via een informatiebrochure die ik hen enkele maanden ter voren had opgestuurd. Ik heb mezelf verdiept in de handleiding en het materiaal van de doos om een strategie uit te denken om met de doos in ATL te werken. Vervolgens heb ik een tijdsplanning opgesteld, die ik met de monitoren heb besproken en die we regelmatig hebben moeten aanpassen. Elke week was er een vergadermoment waarop we de vorige sessies evalueerden en de volgende sessies planden. Concreet werkte ik in de voormiddag met de kinderen, elke week in elke zaal gedurende 1 uur en 20 minuten, samen met de monitor. De rest van de week werkten de monitoren verder op dezelfde wijze. Met de groep van de namiddag deden de monitoren dezelfde activiteiten, zonder mijn hulp. De kinderen waren telkens heel blij om mij in hun zaal te zien binnenstappen met de doos in de hand. Op dit moment zijn er in de zalen telkens vier hoeken rond de vier gevoelens, en de kinderen werken nog steeds met de doos. Naast deze hoofdpdracht had ik nog de mogelijkheid om hen op andere manieren te helpen. Ik had verscheidene keren de mogelijkheid om problemen uit hun werk of met enkele kinderen met hen te bespreken. Ook heb ik interessante literatuur opgespoord en hen doorgegeven.

Enkele malen is me ook gevraagd om mee te gaan op **uitstappen** met de kinderen van ATL en de kleuterschool. Zo ben ik met hen meegegaan naar een landgoed in Azeitão waar de kinderen de mogelijkheid kregen om dichterbij de natuur te staan, naar een park en naar een windmolen.

De kleuterschool en ATL organiseren regelmatig **informatievergaderingen** voor de ouders. Op één van deze vergadering was ik aanwezig. Op de volgende teamvergadering heb ik hen mijn visie hierop, vanuit pedagogisch standpunt, voorgelegd.

De Vereniging heeft de handleiding van de **doos** vertaald in het Portugees. Deze vertaling hebben ze opgestuurd naar verscheidene andere instellingen en scholen. Hierop is reactie gekomen van het “Instituto de Inovação

Educacional (instituut van educatieve vernieuwing)” van het “Ministerio da Educação (onderwijsministerie)” en van de “Escola superior de Educadores de Infância Maria Ulrich (hoge school voor kleuterleidsters)”. De eersten hebben laten weten dat de mogelijkheid bestaat om de handleiding op grote schaal in Portugal te verspreiden. De tweeden vroegen om meer informatie rond de doos. Doordat ik de doos vol gevoelens heb geïntroduceerd in ATL, was ik één van de mensen binnen de Vereniging die best wist wat de doos inhoudt en hoe je ermee kan werken. Daarom heb ik aan drie leerkrachten van deze school tijdens een vergadering de doos voorgesteld. Ik was ook verantwoordelijk voor de praktische organisatie van deze vergadering en de rondleiding van deze mensen doorheen de Moinho.

Rond de doos en de vertaling van de handleiding heb ik ook contact opgenomen met professor Ferre Laevers.

De kinderen van ATL en hun monitoren hadden voor mijn afscheid een **feestje** georganiseerd. De kinderen hadden voor mij tekeningen en tekstjes gemaakt, waarin ze me vroegen om langer bij hen te blijven!

3.5 Dafne

Dafne is een Europees project over fundamentele **preventie** van criminaliteit. Dit project duurt 1 jaar en loopt in samenwerking met het stadsbestuur van Amadora en enkele partners, zowel in Portugal als in België.

Officieel start het project in de Vereniging in december 1999. Omwille van de vertragingen bij het Credit-project heeft de vereniging mij echter de kans geboden om reeds in november 1999 met het Dafne-project te starten. Rond het project is binnen de Moinho heel wat literatuur aanwezig, voornamelijk vanuit België (en reeds vertaald in Portugees). De literatuur is door mij doorgenomen en verwerkt tot een bondige samenvatting. Deze samenvatting heb ik gepresenteerd tijdens een **vormingssessie** voor de verantwoordelijke jongeren van de Vereniging, een delegatie van het Pulo-project en de monitoren van de kleuterschool en ATL. Daarnaast heb ik ook de didactische materialen gemaakt voor deze sessie, zoals de transparanten en enkele schematische weergevingen van de theorie.

Een tweede opdracht in verband met dit project was het schrijven van een **rapport**. Dit rapport bevat in een eerste deel concrete voorbeelden, uit de verschillende domeinen en groepen van de Moinho, die een illustratie zijn van de theorieën uit het Dafne-project. In een tweede deel worden deze voorbeelden gelinkt aan de theorie. Dit rapport vormt de vertrekbasis voor het Dafne-project. De betrokkenen van de Vereniging zullen immers meer gemotiveerd zijn om mee te werken aan dit project, wanneer zij voelen dat ze in het verleden reeds waardevolle initiatieven hebben ondernomen die binnen dit project passen en dat ze hiervoor gewaardeerd worden. Bovendien is het rapport zodanig opgesteld dat het steeds mogelijk is om er nieuwe voorbeelden aan toe te voegen.

3.6 Vorming

3.6.1 Vormingsdag van “O Pulo”

Maandelijks is er een vormingsdag voor de coördinatoren en de buurtmoeders van dit project. Ik had de kans om aan deze vormingsdag deel te nemen en zelf een vorming te geven van 2 uur rond “de **doos** vol gevoelens”. Voor de voorbereiding (o.a. vertaling) kreeg ik hulp van de 2 verantwoordelijken. Via een inleefspel heb ik hen uitgelegd wat de doos inhoudt en hoe we die hebben gebruikt in ATL. Vervolgens hebben we er samen over nagedacht wat het nut is van deze doos voor kleine kinderen en hoe deze doos kan gebruikt worden binnen het Pulo project. Alle aanwezigen kregen een kopij van de vier maskers, om te gebruiken bij het bezoek aan families. Tot slot waren er twee ‘evaluatiedoosjes en -papiertjes’, één rond de “doos vol gevoelens” en één rond mijn sessie.

Achteraf heb ik een evaluatierapport gemaakt van deze dag, zowel over mijn eigen bijdrage als over gans de dag. Dit rapport heb ik besproken met de verantwoordelijken en samen met hen een aantal aspecten bediscussieerd.

3.6.2 Vormingsweekend voor verantwoordelijke jongeren

Elke drie maand hebben de jongeren die een verantwoordelijke functie hebben in de Vereniging een vormingsweekend, met evaluatie van de voorbije drie maand en planning van de volgende drie. Reeds tijdens de eerste weken van mijn stage had ik zelf voorgesteld om een sessie te geven over **spelen** die in België in de jeugdbeweging worden gespeeld. Dit is een domein waarin ik mezelf thuis voel en bovendien leeft er in Portugal geen jeugdbewegingstraditie, waardoor ze veel minder spelen kennen. Om deze sessie voor te bereiden heb ik contacten gelegd met vrijgestelden van enkele jeugdbewegingen in België. In de Vereniging kreeg ik hulp van enkele mensen, om na te gaan of ze de spelen die ik wou voorstellen al dan niet kenden en om de spelen correct in het Portugees te vertalen. De verantwoordelijke van het weekend heeft me ook geholpen bij de voorbereiding van de meer theoretische aspecten van deze sessie, rond doelstellingen van spelen. Tijdens het weekend had ik 1 uur om enkele spelen te doen.

6 en 7 november vond dit weekend plaats, en één thema, rond geweld en seksualiteit, liep in samenwerking met de kleuterschool, ATL en Pulo. Eén sessie hierin, van 45 minuten, was voor mij voorzien, om de vorming te geven rond het **Dafne**-project. Vooraf was er een planningsvergadering met de verschillende groepen die een sessie gaven rond dit thema.

De verantwoordelijke gaf me op voorhand regelmatig de kans om mee na te denken rond de voorbereiding van het weekend, en de moeilijkheden die daarbij opduiken. Zo kreeg ik de kans om voor te stellen om rond het thema Aidspreventie ook het **Aidsbeperspel** van Centrum Informatieve Spelen te doen, naast de reeds voorziene vorming. Dit voorstel werd enthousiast onthaald. Ik heb contacten opgenomen met vrienden in België om de exacte gegevens rond dit spel te krijgen, heb het spel vertaald met hulp van de verantwoordelijke en heb de benodigdheden (waaronder Kaliumjodide, wat niet zo eenvoudig te vinden is) gezocht.

Samen met de verantwoordelijke ben ik op voorhand het “Parque de Campismo” van Monsanto, waar het weekend plaats vond, gaan verkennen. Daarnaast heb ik geholpen om het materiaal van de Moinho mee te nemen en terug te brengen en had ik tijdens het weekend de verantwoordelijkheid over een deel van het materiaal.

Ik heb aan gans het weekend deelgenomen (zelfs tot de doop toe, omdat dit mijn eerste weekend was). Achteraf heb ik een **evaluatie** gemaakt, zowel voor mezelf als voor de verantwoordelijke en samen met de verantwoordelijke enkele aspecten van het weekend besproken. Mijn sessies zijn uitgetypt en staan in het verslag van dit weekend.

3.6.3 Vormingsweekend voor kleuterschool- en ATL-team

Aan één dag van dit weekend heb ik kunnen deelnemen. Het hoofdthema van deze dag was seksualiteit, en hiervoor kwam er een gastspreker. Ik was verantwoordelijk voor een sessie rond de **doos** vol gevoelens. ATL heeft aan de kleuterschool voorgesteld wat ze met de doos hebben gedaan en ze hebben de werking met de doos geëvalueerd. Tot slot hebben we aan de kleuterleidsters tips gegeven voor het gebruik van de doos in hun activiteiten. Daarnaast heb ik ook een actieve sessie van 1 uur gegeven rond pedagogische **spelen** voor kleuterschool en ATL, die zij ook op papier hebben, met de nodige theoretische achtergrond.

3.6.4 Vorming tijdens vergadering van “Apoio Escolar”

Enkele buurtmoeders uit het Pulo-project, geven ook huiswerkbegeleiding in dit project. Tijdens de vorming van Pulo hadden zij zich geïnteresseerd getoond in het gebruik van de doos vol gevoelens in Apoio Escolar. Zij hadden graag dat ik de **doos** kwam gebruiken bij hun kinderen. Het leek de verantwoordelijke en mij echter beter om aan de monitoren uit te leggen hoe ze de doos kunnen gebruiken, zodat ze die vervolgens zelf kunnen gebruiken. Daarnaast hebben we het ook gehad over het gebruik van **Mandala's**, cirkelvormige symmetrische tekeningen met een rustgevend effect, die de kinderen kunnen inkleuren.

3.7 Workshop

Anabela Rodrigues, een studente rechten, neemt voor de Moinho deel aan een Europees project rond houdingen en verwachtingen van jonge **vrouwen uit ethnische minderheden** in Europa. Hiertoe heeft zij van een 30-tal vrouwen een interview afgenomen. Het laatste deel van het project bestond er uit een workshop te organiseren met deze vrouwen om op een aantal thema's dieper in te gaan.

Anabela had reeds aan verscheidene vormingsmomenten deelgenomen, maar had er nog nooit één zelf moeten organiseren. Daarom was het mijn taak om samen met haar de workshop voor te bereiden. Ik heb literatuur doorgenomen rond het project en verscheidene vergaderingen gehad met Anabela. Deze samenwerking liep heel vlot en bestond uit een uitwisseling van ideeën en visies. Op de workshop zelf was ik uiteraard ook aanwezig om Anabela te helpen.

3.8 Evaluatie van uitwisseling met Scoutsgroep van Damaia

De Scoutsgroep van Damaia (deelgemeente van Amadora) heeft aan de Moinho gevraagd om een uitwisseling te doen met jongeren van de Vereniging. Zij hebben plannen om 4 maal per jaar een gezamenlijke activiteit te ondernemen. De coördinatrice van de jongerenwerking van de Moinho vond het noodzakelijk dat beide groepen een evaluatie maakten van de eerste gezamenlijke activiteit, alvorens te beslissen of ze deze samenwerking op lange termijn zouden verder zetten. Aangezien zij zelf wegens haar zwangerschap niet aanwezig kon zijn, had ze aan mij gevraagd om deze evaluatie te maken voor de Vereniging.

Op de drie uur durende activiteit waren 25 kinderen van elke groep aanwezig. Ik heb de evaluatie gemaakt, met enkele tips naar de toekomst toe.

Deel 2: “En de molen, hij maalde voort...” : Evaluatie van de activiteiten, uitdieping van een agogisch thema en appreciatie van stage als onderdeel van de opleiding

Hoofdstuk 1: “Kwaliteitstest van het meel”: Evaluatie van de stage-activiteiten

Dit hoofdstuk bevat de analyse en waardering van de ervaringen binnen de verschillende stageactiviteiten. Uiteraard heb ik gedurende deze activiteiten mijn kennis van het Portugees kunnen bijschaven, maar tegelijk vormde mijn gebrekkige kennis van de taal bij alle activiteiten de grootste hinderpaal.

2.1 Aanpassing aan het leven, de bevolking en de cultuur

Deze activiteiten zijn uiteraard zeer moeilijk te evalueren, maar voor mij was dit een uiterst belangrijke taak. Als buitenstaander heb je de neiging om aanvankelijk een heleboel problemen en moeilijkheden te zien in de wijk en de Vereniging. Zo heb ik me bijvoorbeeld de eerste weken heel hard geërgerd aan de manier waarop sommige medewerkers met het concept tijd omspringen. In de Afrikaanse cultuur is het immers van minder belang om op tijd te komen.

Na verloop van tijd, en met behulp van vele gesprekken hierover, heb ik geleerd om de situatie anders te bekijken. Zo heb ik geleerd om mensen in hun job te waarderen omwille van de positieve **capaciteiten** die ze hebben, in plaats van hen te veroordelen op hun tekorten.

Door de confrontatie met allerlei projecten heb ik andere pedagogische werkwijzen ontdekt, dan de mij vertrouwde. Dit werkt heel verruimend.

Ik heb de inzet leren waarderen van de betrokkenen van de Vereniging. Ik heb ontdekt dat de bijdrage die de **Moinho** levert, om de mensen uit deze wijk te helpen om te integreren in de maatschappij, van onschatbaar belang is. Voor een heleboel problemen waarmee deze mensen worden geconfronteerd, biedt de Moinho een steun. Bovendien heb ik ervaren dat de Moinho binnen de Portugese maatschappij op veel vlakken een voortrekkersrol en een richtinggevende functie heeft. Waar mogelijk beïnvloeden en adviseren zij het Portugese beleid.

Ook heb ik ontzettend veel respect gekregen voor de van de **Kaapverdische cultuur**:

- de ongelooflijke levensvreugde en humor waarmee deze mensen door het leven gaan en hun dagelijkse job vervullen en dit alles ondanks hun moeilijke levensomstandigheden,
- het verbazingwekkende gemak waarmee deze mensen muziek maken, dansen, een presentatie geven op een podium,...
- de kinderen hebben veel meer dan bij ons de mogelijkheid om zelf hun leefwereld te exploreren, omdat ze niet in een overbeschermd wereld leven (uiteraard is dit negatief wanneer de kinderen helemaal geen bescherming meer krijgen),
- doordat het concept tijd minder belang speelt, gaan velen onbezorgd door het leven en hebben ze minder last van stress en ziekten die daarvan het gevolg zijn,
- een groot solidariteitsgevoel, zowel binnen de eigen gemeenschap als ten opzichte van armen en behoeftigen in de wereld, zoals bijvoorbeeld Timor
- ...

Ik ben ervan overtuigd dat deze leereffecten mijn visie als persoon en als sociaal pedagoog sterk hebben beïnvloed.

2.2 Credit-project

Dit project heeft voor mij leereffecten op een dubbel niveau: enerzijds op het vlak van de activiteiten die ik hiervoor heb ondernomen en anderzijds op meer organisatorisch vlak.

De evaluatie van de **activiteiten** is positief. Ik had me reeds ingewerkt in de literatuur en in het internetinstrument van Credit. De computeractiviteiten verliepen vlot en hiermee heb ik de vooropgestelde doelstellingen kunnen bereiken.

Op **organisatorisch** vlak heb ik door de planningsproblemen van dit project geleerd van flexibel te zijn. Ik heb immers een hele reeks kleine stageopdrachten te verwerken gekregen, in plaats van één grote. Hiervoor moest ik me telkens aanpassen en me met een nieuw domein en met nieuwe mensen vertrouwd maken. Uit

oriënteringsgesprekken heb ik echter kunnen besluiten dat deze situaties, waarvoor de Vereniging geen enkele verantwoordelijkheid heeft, eerder regel dan uitzondering zijn in de Vereniging en in gans de sector. Dus is deze flexibiliteit die ik verworven heb, een onmisbare gave voor mezelf als pedagoog. Bovendien heb ik hiermee zelf ondervonden dat een negatief beeld dat bij ons leeft over de landen uit Zuid-Europa, hen ten onrechte wordt opgekleefd. De planningsproblemen rond dit project behoorden immers niet tot de verantwoordelijkheid van de Vereniging, maar wel tot de verantwoordelijkheid van de universiteit van Amsterdam.

2.3 Voar-project: alfabetiseringscursus

Dit was voor mij een moeilijke taak, aangezien mijn gebrekkige kennis van de portugese taal. Het was wel enorm boeiend om op deze manier samen te werken met de monitoren van deze cursus. Zo kon ik van heel nabij volgen hoe zij met de kinderen werken en hoe moeilijk het wel kan zijn om met deze kinderen te werken.

Ook heb ik via dit project geleerd dat ik als sociaal pedagoog mijn doelstellingen niet te hoog mag leggen. Ik wou aanvankelijk bereiken dat de monitoren de cursus volledig zouden kunnen gebruiken zoals het hoort. Door oriënteringsgesprekken met mijn begeleidster kwam ik er al gauw achter dat het zinvoller is om met concrete haalbare doelstellingen te werken. Op die manier is het mogelijk om zelf voldoening te halen uit de begeleidingstaak. Uit enkele kleine gewijzigde houdingen kon ik dan ook afleiden dat mijn aanwezigheid een hulp betekende.

Het schrijven van het evaluatieverslag was een boeiende taak, evenals de gesprekken die ik hiervoor heb gehouden met de monitoren. De verantwoordelijke van het project was tevreden over het verslag.

2.4 ATL

Door te werken in ATL heb ik enorm veel respect opgebracht voor de job die de monitoren daar vervullen.

De activiteiten met de **kinderen** hadden voor mij het voordeel dat ik de kinderen, hun gewoonten en hun cultuur beter kon leren kennen. Door dit werk kon ik met de kinderen een aangename band creëren, wat handig was voor het werk met de doos vol gevoelens. Voor hen waren deze activiteiten positief, omdat ze op een speelse manier een beetje extra aandacht kregen, die ze broodnodig hebben.

Het werk met de **gevoelsdoos** was ook voor mij een leerrijke ervaring. Ik heb mezelf verdiept in de theorie, het didactische materiaal en het gebruik ervan. De wijze waarop ik de doos in ATL heb gebruikt en geïntroduceerd, is geslaagd: de kinderen werken graag met de doos en ook de monitoren staan er open voor en gaan er verder mee werken. De monitoren beweren dat het nu eenvoudiger is om met de kinderen over hun gevoelens te babbelen en dat er meer over gevoelens wordt gepraat. Dus het doel van de doos om een ruimte te creëren waar er plaats is om emoties te uiten is zeker geslaagd. De samenwerking met de monitoren liep vlot. Ik heb hen een mogelijke manier aangeboden om met de doos te werken en ze hebben zelf reeds aangegeven dat ze in de toekomst verder willen werken met varianten op deze wijze.

De manier waarop ik tijdens de teamvergadering mijn visie op de informatievergadering voor de ouders heb voorgelegd, bleek achteraf niet de meest gepaste. Dit kwam door moeilijkheden met de Portugese taal, door cultuurverschillen en door de manier waarop ik mijn boodschap heb overgebracht. Maar het feit dat ik dit inzag en kon bevestigen, was volgens de stagebegeleidster belangrijk. Hieruit kon ik immers leren naar de toekomst toe, om feedback op een andere manier te geven.

Het was voor mij een aangename ervaring om binnen de Vereniging als “expert” van de doos te worden bekeken en daardoor de kans te krijgen om contacten te leggen met instellingen van buitenaf. Deze contacten hebben mij het belang ervan doen inzien.

Het afscheid van de kinderen en van de monitoren was voor mij een moeilijk moment. Mijn werk bij hen had tot een heel goede relatie geleid. Doorheen dit werk heb ik ervaren dat het als sociaal pedagoog absoluut noodzakelijk is om te werken aan een goede relatie met de mensen waarmee je werkt, want op de enkele momenten dat er spanningen waren, leed ook het werk daaronder.

2.5 Dafne

De theorieën van dit project, die voor mij nieuw waren, spraken mij erg aan en hebben me een nieuwe visie bijgebracht op criminaliteitspreventie. Het maken van een samenvatting van de theorieën en van didactisch materiaal errond, was een taak die ik zelfstandig heb volbracht. Uiteraard had ik wel hulp nodig op het niveau van de Portugese taal. De samenvatting bevatte op een duidelijke wijze de essentie van de theorie en het didactisch materiaal stelde deze theorie meer aanschouwelijk voor.

Ook het schrijven van het rapport is een taak die ik zelfstandig heb vervuld en die tot een mooi ogend resultaat heeft geleid. Door het schrijven van dit rapport ben ik tot het besef gekomen dat het heel belangrijk is om positieve inspanningen van mensen expliciet te waarderen en te belonen.

2.6 Vorming

2.6.1 O Pulo

Uit deze vorming en de evaluatie ervan door de deelnemers heb ik geleerd dat het ook met volwassenen mogelijk is om op een heel speelse manier informatie over te brengen. Het was leerrijk om met de verantwoordelijken van het project van gedachten te wisselen over deze vormingsdag en over bepaalde didactische en organisatorische werkwijzen. Anderzijds waren de verantwoordelijken tevreden met de tips en de ideeën die ik hen heb meegegeven naar de toekomst toe.

2.6.2 Verantwoordelijke jongeren

Eenzijds was ik tijdens dit weekend een deelnemster, temidden van leeftijdsgenoten-vrienden en anderzijds een buitenstaander die vorming kwam geven. Ik heb hard van dit weekend genoten en heb ik de vergelijking kunnen maken met soortgelijke weekends in België.

De leereffecten liggen op twee niveaus, algemeen en wat betreft mijn eigen bijdragen. Op algemeen niveau heb ik nog een keertje aan de lijve kunnen ervaren dat het concept tijd binnen de Afrikaanse cultuur een andere invulling krijgt. De belangrijkste manier om hiermee om te gaan is zelf het goede voorbeeld geven en steeds op tijd komen! Daarnaast was ik ook verbaasd dat een aantal mensen die beloofd hadden om een taak op zich te nemen, dit niet deden en hiervoor ook niet verwittigden. Dit hangt volgens mij ook samen met de cultuur en met het feit dat deze jongeren in hun opvoeding weinig verantwoordelijkheidsgevoel hebben meegekregen. Tijdens het weekend zijn er verscheidene discussies geweest over man-vrouw patronen en seksualiteit. Het was heel boeiend voor mij om de visies van de Afrikaanse jongeren hierover te horen, die op verscheidene punten verschillen van de onze. Wat me vooral opviel, was het feit dat er op dit weekend geen alcohol werd gebruikt, wat me in België op een soortgelijk weekend vrijwel onmogelijk lijkt! Ik heb ontzettend veel kunnen leren uit de samenwerking met de verantwoordelijke van het weekend. Over verscheidene thema's hebben we van gedachten kunnen wisselen en dit was voor mij positief om een aantal aspecten op een andere manier te bekijken. Ook zij heeft aangegeven dat ze tevreden was over mijn evaluatie van het weekend en over mijn geboden steun.

Wat betreft mijn eigen bijdragen, gaat het om de vorming voor Dafne, pedagogische spelen en het Aidsbeperspel. De vorming rond Dafne was voor een groep van ongeveer 40 mensen. Deze sessie was degelijk voorbereid. Dit was mijn eerste vormingssessie in het Portugees voor zo'n grote groep en daardoor was ik uiteraard nerveus. Het publiek bracht daar echter –tegen mijn verwachtingen in- respect voor op, en luisterde in stilte naar mijn uiteenzetting. Ik heb wel enkele fouten gemaakt: ik heb te veel de theorieën afgelezen van de transparanten waardoor ik te weinig oogcontact had met het publiek; ik heb het publiek om voorbeelden gevraagd, maar heb de voorbeelden niet benut in mijn verdere uiteenzetting; het didactisch materiaal dat ik had gemaakt bleek omslachtig om te gebruiken; de transparanten bevatten te veel tekst; op het einde van de uiteenzetting heb ik geïnformeerd naar geïnteresseerden om verder mee te werken met het project maar daarbij de fout gemaakt van deze medewerking te linken aan mijn persoon. De leermomenten van het 'prachtige' teater van de monitoren van ATL en kleutertuin rond 'geweld' heb ik niet opgepakt. De positieve punten van deze sessie zijn de volgende: ik heb veel mensen zien schrijven tijdens mijn uiteenzetting en ook uit latere gesprekken heb ik kunnen opmaken dat de essentie van de theorie is blijven hangen en dat de jongeren er ook het nut van inzien; het didactisch materiaal was duidelijk.

Zowel de sessie rond pedagogische spelen als het Aidsbeperspel zijn er gekomen op mijn initiatief, en beantwoordden beiden aan een behoefte van de jongeren. Voor beiden kreeg ik hulp van de verantwoordelijke, om de meer theoretische aspecten te verduidelijken, wat voor mij moeilijker lag aangezien het Portugees. De beide sessies verliepen heel goed en "speels" en de deelnemers deden -aanvankelijk afwachtend- enthousiast mee.

2.6.3 Kleuterschool en ATL-team

Het was leerrijk om de gastspreker aan het werk te zien, en zij heeft ook veel opgestoken uit mijn bijdragen. Wij hebben nadien adressen uitgewisseld om in de toekomst ideeën te kunnen uitwisselen. Beide sessies die door mij werden begeleid verliepen goed en zeker bij de spelen waren de monitoren zeer enthousiast. Enkele monitoren hebben de spelen reeds gedaan met hun kinderen! Ook hier heb ik weer kunnen ervaren dat het voor een sociaal pedagoog belangrijk is dat je met de deelnemers kan lachen en zot doen...

2.6.4 Apoio Escolar

Deze groep van monitoren is een heel gesloten groep (gevolg van de werkwijze gehanteerd door de vroegere begeleidster) en daardoor is het voor de verantwoordelijke van de jongeren moeilijk om met deze groep te werken. Het was heel boeiend voor mij om over de groepsdynamiek van deze groep te praten met de

verantwoordelijke. Mijn uiteenzetting verliep door deze problemen niet zo vlot, maar de jongeren toonden toch veel interesse en zijn mij achteraf nog extra uitleg komen vragen.

2.7 Organiseren van workshop

Deze activiteit was voor mij zeer positief. Het betrof een leerrijke uitwisseling van ideeën en visies, die heeft geleid tot een goed voorbereide en goed lopende activiteit. Anabela en de deelnemers aan de workshop hebben mijn steun en ideeën gewaardeerd. Ook tijdens de workshop heb ik veel opgestoken door de visies te horen van jonge Kaapverdise vrouwen rond allerlei maatschappelijke problemen.

Het was een samenwerking met een zeer actieve leeftijdsgenoot (moeder, studente, verantwoordelijke voor verscheidene projecten binnen de Moinho) uit de Kaapverdise cultuur, waarvoor ik veel respect heb opgebracht.

2.8 Evaluatie van uitwisseling

Deze activiteit heb ik met veel plezier gedaan, aangezien ik zelf lid ben van VVKSM en op deze manier de sfeer kon opsnuiven van Scouting in Portugal. Hierdoor heb ik ontdekt dat Scouting in Portugal zowel gelijkenissen als verschillen vertoont met Scouting in België. Door het schrijven van deze evaluatie heb ik zelf gezien dat de samenwerking tussen de twee groepen belangrijk is om twee gescheiden werelden van jongeren dichterbij elkaar te brengen.

Hoofdstuk 2: “Studie van enkele tandwielen van de molen”: Uitdieping van een agogisch thema: Empowerment binnen de vereniging

Verantwoording

Hier past een korte verantwoording waarom ik in mijn stageverslag dit thema wil uitdiepen. Ik ben niet expliciet met deze thematiek bezig geweest gedurende mijn stage, maar het betreft wel één van de steunpijlers van de Moinho. De Moinho neemt deel aan een netwerk rond empowerment, maar geeft een eigen invulling aan dit concept, die breder is dan de invulling van het netwerk, en brengt het concept onder andere nauw in verband met het respect voor cultuur. Dit laatste spreekt mij enorm aan en daarom wil ik hierop ook dieper ingaan. Doorheen oriënteringsgesprekken met mijn stagebegeleidster en de directie, heb ik ontdekt dat dit concept empowerment binnen de Vereniging niet enkel een theoretisch concept is, maar dat de inhoud ervan in de dagdagelijkse praktijk aan bod komt, voor alle betrokkenen van de Vereniging en dus ook voor mezelf als stagiaire!

Netwerk

De Associação Cultural Moinho da Juventude is één van de vijf projecten in Portugal die deelnemen aan het “Empowerment network Portugal”. Binnen dit netwerk verstaat men onder empowerment

“o desenvolvimento da capacidade ou oportunidade de tomar a responsabilidade de si mesmo a nível psicológico, social, político e financeiro através da interrogação das estruturas e organizações existentes sobre a sua funcionalidade e a sua capacidade” (de ontwikkeling van de capaciteit of de mogelijkheid om verantwoordelijkheid te nemen voor zichzelf op psychologisch, sociaal, politiek en financieel vlak, doorheen de bevraging van bestaande structuren en organisaties wat betreft hun functionaliteit en hun capaciteit)

De projecten die binnen dit netwerk worden ontwikkeld, vluchten van hetgene dat gebruikelijk is bij dit soort van initiatieven. De deelnemers ontwikkelen een actieve deelname tijdens de vormingsmomenten, in tegenstelling tot de andere projecten waar de betrokkenen hun vorming op een passieve manier ontvangen.

Het doel van deze projecten is om bij de sociaal uitgesloten bevolking het bewustzijn (consciencializing???) hoe vertaal je dat tante lieve?) voor zijn burgerrechten te ontwakken.

Invulling van empowerment binnen de Moinho

Onder empowerment verstaan ze het proces waarbij plaatselijke individuen en groepen of gemeenschappen hun capaciteiten ontwikkelen en macht verwerven via een actieve deelname:

- om meer invloed te verkrijgen of om in staat te zijn om hun eigen leven en de samenleving waarin ze leven te verrijken

- om hun eigen capaciteiten te verhogen zodat ze op een zelfstandige wijze beslissingen kunnen nemen, over datgene wat hun leven beïnvloedt en zodat ze invloed kunnen uitoefenen op de personen die beslissen voor hen, dit alles in een groeiend persoonlijk leerproces.

Empowerment heeft niet alleen te maken met het proces van construeren en ontwikkelen van capaciteiten, maar ook met structurele problemen: politiek, culturele dominantie, sociale relaties. Volgens de Moinho neemt bijvoorbeeld de bereidheid van de overheden om te luisteren en te kijken naar de capaciteiten en de meningen van de bewoners uit Alto da Cova da Moura slechts heel geleidelijk toe.

Het proces van empowerment wordt bemoeilijkt door de stigmatisering die op de wijk drukt. Er gaan verhalen de ronde dat de wijk gevaarlijk is, dat de criminaliteit er bloeit, dat er drughandel en prostitutie heerst, en deze verhalen hebben een negatieve invloed op de bewoners van de wijk. Deze verhalen hebben al schuld- en minderwaardigheidsgevoelens doen ontstaan bij de bewoners.

Maar ondanks de moeilijke omstandigheden in de wijk, hebben de bewoners doorheen de jaren een gemeenschap gesticht, met een rijkdom aan culturele uitingen en hebben ze mogelijkheden tot arbeid, hulp en solidariteit gesticht. De Moinho strijdt er voor dat de openbare organen de sterkte van deze gemeenschap, die in vele andere wijken onbestaande is, zou erkennen en waarderen

Empowerment heeft te maken met vaardigheden tot reflexie, tot samenwerking met anderen en met de vaardigheden om op een bewuste en beredeneerde manier beslissingen te nemen. Dit proces is niet gemakkelijk in een maatschappij die een constant beroep doet op vervreemding en centralisatie van macht.

De Moinho kiest dus heel bewust om de ontwikkeling van de capaciteiten van de bewoners van de wijk te stimuleren. Daarom geven ze voorrang aan het werk dat de deelname en de betrokkenheid van de bewoners stimuleert en beschouwen ze studies en onderzoeken 'over' de bevolking als secundair en vaak zelfs misplaatst. De Moinho geeft voorrang aan het sociaal leren van de bewoners in de verschillende projecten die ze ontwikkelen.

Concreet kent empowerment voor hen 4 steunpilaren: actie, reflectie over de actie, communicatie en onderhandeling. Empowerment komt heel duidelijk aan bod binnen de opleiding van sociaal bemiddelaars. Jongeren uit de wijk met een lage schoolse opleiding maar met latente capaciteiten, die binnen het bestaande systeem geen behoorlijke stimulans hebben gekregen van het 'gastland' om ze te ontwikkelen, krijgen in dit project een opleiding tot 'sociaal bemiddelaar'. Enkele aspecten van de gebruikte methodologie zijn:

- het principe van interactief leren, waarin onderwijs, leren en vorming in de twee richtingen verloopt: ook de lesgevers verwerven nieuwe culturele waarden, houdingen en inzichten
- verbondenheid tussen praktijk en theorie, tussen actie en reflexie
- drie methodologieën die verbonden zijn met empowerment: Planning for Real, Silent Way en Dip
 1. 'Planning for Real' levert instrumenten om de bestaande capaciteiten van de bewoners van de wijk te waarderen, om handelingen te plannen en om onderhandelings technieken uit te werken. Er wordt een maquette gemaakt van de wijk door de wijkbewoners. (meer info kan je krijgen bij Moo op Leren Ondernemen in Leuven)
 2. 'Silent Way': een wijze om een andere taal aan te leren, op basis van kleuren.
 3. 'Dip' is een uitzonderlijk instrument op het niveau van gezamenlijke en diepgaande reflexie over een probleem, met alle betrokkenen. (METAPLAN in Duitsland) – ontwikkeld door SOUTH RESEARCH van Leuven (Bob Peeters)
- er is constante evaluatie die het mogelijk maakt om doelen en methodologieën aan te passen doorheen de verschillende fasen van het project
- alle activiteiten bevatten een oproep tot verantwoordelijkheid van elk individu en van de groep om de jongeren uit deze cursus te integreren in de wereld van arbeid, in het nieuwe beroepsveld van sociaal bemiddelaar, dat zijn belang in het afgelopen schooljaar reeds bewezen heeft, maar door de bureaucratische molen van het Ministerie van Onderwijs slechts langzaam zijn rechten zal verwerven binnen de Portugese maatschappij

Deze invulling van empowerment is vrij uniek, omdat de literatuur rond empowerment meestal handelt rond 'het zichzelf in staat stellen om verantwoordelijkheid te dragen voor het eigen leven, voor de eigen job⁵', zonder de link te leggen met de maatschappij waaruit het individu komt.

Mulligan J. en Griffin C. (1992) brengen empowerment in nauw verband met experimenteel leren.

⁵ internetpagina: http://www.ckz.be/ndl/diensten/opleidingen/hrm/personneelsbeleid/imp_empowerm.htm

Hoofdstuk 3: Appreciatie van de stage als onderdeel van de opleiding

De stage is voor mij een absoluut **noodzakelijk** onderdeel van de opleiding. Het contact met de praktijk doet de ogen open gaan, na 4 jaar boekenwerk. Uiteraard bood het projectonderwijs ook kans tot contact met de praktijk, maar dit was steeds een groepswerk van 8 studenten en hun begeleiders. Tijdens de stage sta je er alleen voor, en leer je zelfstandig werken en problemen oplossen. De stage biedt de unieke kans om je “boekenwijsheid” aan de - soms harde- realiteit te toetsen en dit onder begeleiding, zowel vanuit de stageplaats als vanuit de universiteit.

Wat mij betreft is de duur van de stage veel **te kort**, zelfs ondanks het feit dat ik twee weken langer stage heb gelopen dan nodig was. Op het einde van de stage begon ik echt vertrouwd te raken met de werking van de vereniging, met de collega's, de kinderen en vice versa. Het Portugees ging steeds beter en beter, ik begon me echt thuis te voelen in Portugal en een heleboel mensen te kennen.

Vanuit mijn stage heb ik een tekort aangevoeld in onze opleiding. Ik liep stage in het domein van **opbouwwerk en samenlevingsopbouw**, één van de vier domeinen van de opleiding sociale pedagogiek. Dit vak wordt echter pas gedoceerd in de derde licentie, na de stageperiode. Hierdoor had ik weinig of geen theoretische achtergrond voor dit domein.

Tevens wil ik hier de opmerking maken dat het **evaluatieformulier** voor de stage moeilijk te hanteren is. De concrete werkelijkheid van de stageopdracht valt immers niet in hokjes onder te brengen.

En tot slot...

zou ik de hoopvolle woorden van Carlos Daniel willen aanhalen:

“Espero que estes jovens, um dia, sejam reconhecidos pelas suas capacidades de forma a poderem identificar-se e realizarem-se socialmente e pessoalmente.”

“Ik hoop dat deze jongeren (mensen), op een zekere dag, herkend worden voor hun capaciteiten zodat ze zich op sociaal en op persoonlijk vlak kunnen identificeren en realiseren.”

Een droom die ik graag met hem deel!

Literatuurlijst

#####nog aan te vullen

- Doeleman, E. (Red.). (1985). Vrouwen in Kaap Verde. Utrecht, Eduardo Mondlane Stichting.
- Hautekeer, G. (Red.). (19##). Naar een levende stad. Congresboek Europees stedelijk beleid. 333 Die Keure.
- Schellekens, E., & Tjin, R. (1988). João in Kaap Verde. Houten: Het Wereldvenster.
- Van Merris, S. (1999). Alto da Cova da moura, een Afrikaanse wijk aan de rand van Lissabon. Een leefbaarheidsonderzoek. Niet-gepubliceerd eindwerk, Brussel, Sociale hogeschool Brussel.

Bijlagen en foto's